

Nr 27

Utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsovådligt arbete.

Andra lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 170 i första kammaren av herr Nilsson, Bror, m. fl. samt nr 204 i andra kammaren av fru Johansson i Norrköping m. fl.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § första stycket lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

Härigenom förordnas att 1 § första stycket lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete skall er-hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall utgå med tre dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilket arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

(Föreslagen lydelse)

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall utgå med tre dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilket arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört

1) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller från radioaktivt ämne, eller

2) arbete med smittämne vid bakteriologiskt-virologiskt laboratorium.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1956.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen II: 204.

Över motionerna har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från kungl. medicinalstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium.

Gällande bestämmelser

Enligt den allmänna semesterlagen, *lagen den 29 juni 1945 om semester* (senast ändrad genom lag den 26 november 1954), äger arbetstagare på grund av det arbete, som han under ett kalenderår (kvalifikationsår) utfört för arbetsgivarens räkning, rätt att av denne erhålla semester. Semester utgår med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar. Förlängd semester skall utgå till vissa arbetstagare enligt bestämmelser i en särskild lag, *lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete*. Enligt sistnämnda lag, vilken har ersatt en tidigare lag i ämnet av den 29 juni 1946, skall semester, var till rätt förvärvats enligt lagen om semester, utgå med tre dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Synpunkter på frågan om förlängd semester under förarbetena till 1946 års lag

Till grund för 1946 års lag om förlängd semester för vissa arbetstagare låg ett av *1942 års semesterkommitté* framlagt betänkande (SOU 1945: 59). I fråga om de omständigheter, som borde vara vägledande för en differentiering av semestern ur behovsynpunkt, anförde kommittén:

Arbetstagarnas behov av semester har i allmänhet sin grund däri, att arbetet i fysiskt eller psykiskt avseende åstadkommer en nedsättning av kroppens funktionsförmåga, som icke avhjälpes med de dagligen och veckovis inträffande uppehållen i arbetet. Givet är, att ju mer påfrestande arbetet är, desto större blir den trötthetsrest, som semestern avser att så vitt möjligt borttaga.

Kommitténs undersökningar visa, att arbetstagare, som äro sysselsatta med i fysiskt eller psykiskt avseende särskilt pressande arbete, ofta ådraga sig mer eller mindre framträdande men, som yppa sig i allmän fysisk eller psykisk trötthet eller ock i förslitning av eller funktionsrubbnings i viss kroppsdel eller visst organ. Till följd av att dessa men icke kunna avhjälpas av den dagliga vilan och veckoledigheten uppstår i regel en oavbruten pålagring av tröttheten, som i vissa fall kan leda till överansträngning eller ohälsa.

Det står för kommittén klart, att i den mån det genom medverkan av arbetarskyddet eller ändring av arbetsförhållandena är möjligt att förebygga sådana skadliga verkningar, som orsakas av särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, anordningar eller åtgärder i sådant syfte i första hand böra vidtagas. Åtgärder, som förhindra uppkomsten av skadeverkningar, måste självfallet vara att föredraga framför sådana, som blott avse att upphäva eller lindra följderna av redan inträdd skada. Det är emellertid givet, att man blott i viss utsträckning kan förebygga skadliga verkningar av arbetsförhållandena. Vissa arbeten äro nämligen till sin natur sådana, att förebyggande skyddsanordningar icke kunna vidtagas. Gruvarbete under jord, för att taga ett exempel, anses särskilt påfrestande bland annat av den anledningen, att det försiggår å instängd, osund arbetsplats under markytan. Detta förhållande kan man tydligen icke komma till rätta med genom några skyddsåtgärder. I fråga om vissa andra arbeten kan man på teknikens nuvarande ståndpunkt icke alls eller blott delvis förhindra skadliga verkningar av arbetsförhållandena; även med användande av de mest moderna skyddsåtgärder uppkomma stegrade trötthetssymtom eller kvarstå i organismen verkningar av giftiga eller eljest farliga ämnen. Den radikala utvägen att förbjuda arbete, som genom sin särskilt pressande eller hälsofarliga karaktär är vådligt, kan blott undantagsvis tillgripas, enär andra samhällliga intressen ofta kräva att arbetet blir utfört.

Det finnes sålunda och kommer, såvitt nu kan bedömas, även i fortsättningen att finnas arbetstagare, vilka såsom en följd av sina arbetsförhållanden drabbas av men i fysiskt eller psykiskt avseende. I de fall, dylika men genom en längre tids ledighet från arbetet kunna bringas att försvinna eller i varje fall väsentligt lindras, måste en förlängd semester vara sakligt motiverad. Däremot kan — åtminstone principiellt sett — så icke anses vara förhållandet i de fall, då av arbetsförhållandena föranledda skador över huvud icke påverkas i gynnsam riktning av ens en tämligen lång tids avbrott i arbetet. Längre semester lär sålunda medicinskt sett icke ha någon verkan å de sjukliga förändringar, som föreligga vid stendammslunga i mera framskridet stadium. En annan sak är, att ur rent humanitära synpunkter en längre semester kan vara motiverad även i sådana fall som de sistnämnda.

De nu utvecklade synpunkterna innebära, att enligt kommitténs mening skäl föreligga för en utökning av semestertiden i de fall, där arbetstagaren till följd av arbetsförhållandena lider allvarligt men av beskaffenhet att kunna avhjälpas eller åtminstone väsentligt lindras genom en längre tids avbrott i arbetet samt åtgärder till förebyggande, helt eller till väsentlig del, av menets uppkomst icke stå till buds eller lämpligen kunna vidtagas.

Det torde i detta sammanhang böra erinras om att semestertidens längd enligt den allmänna semesterlagen före en år 1951 vidtagen lagändring utgjorde tolv dagar per år.

I *proposition* nr 221 till 1946 års riksdag, innehållande förslag till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare, anförde föredragande departementschefen, statsrådet Mossberg, att han vore ense med kommittén därom att, i den mån det genom medverkan av arbetarskyddet eller genom ändring av arbetsförhållandena vore möjligt att förebygga skadliga verkningar av arbetet, sådana åtgärder i första hand borde vidtagas. Arbetarskyddslag-

stiftningen torde emellertid icke kunna i allo avhjälpa de olägenheter, som i en del fall medföra ett ökat semesterbehov. Såsom semesterkommittén framhållit, anförde departementschefen vidare, förhöll det sig otvivelaktigt så, att i vissa fall arbetet i sig självt medförde en sådan påfrestning, att det åstadkom en nedsättning av kroppens funktionsförmåga, som icke avhjälpes av de dagligen och veckovis inträffande uppehållen i arbetet. Den trötthetsrest som kvarstode krävde i dessa fall en längre semester än den i den allmänna semesterlagen lagfästa för att arbetarens rekreationsbehov skulle bli behörigen tillgodosett.

Andra lagutskottet, som behandlade propositionen i sitt utlåtande nr 37 år 1946, uttalade bl. a. att vid avgörande av frågan om behov föreläge för vissa kategorier arbetstagare att erhålla en semester utöver den i den allmänna semesterlagen stadgade, borde i första hand beaktas semesterns funktion att utgöra ett komplement till arbetarskyddet.

Arbetstidsutredningen. Framställningar rörande viss laboratoriepersonal

Frågan om förkortning av arbetstiden för arbetstagare med särskilt påfrestande eller hälsofarligt arbete har utretts av den efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 februari 1947 tillkallade *arbetstidsutredningen*. Utredningen framlade år 1954 ett betänkande om ny arbetstidslagstiftning och partiell arbetstidsförkortning (SOU 1954: 22; bilagor i SOU 1954: 23). I betänkandet redovisades resultatet av en av utredningen verkställd undersökning rörande sjukligheten bland befattningshavare å *sjukhusens* laboratorier, av vilken framgick att översjuklighet rådde för denna personal. Då den laboratoriepersonal, som berördes av undersökningen, i varje fall till största delen, omfattade andra personalgrupper än de i motionerna avsedda, torde undersökningen i detta sammanhang vara av mindre betydelse. Frågan om en laglig begränsning av arbetstiden vid bl. a. bakteriologiska och virologiska laboratorier aktualiserades genom en skrivelse av den 18 februari 1954 till arbetstidsutredningen från Svenska laboratris- och preparatrisföreningarnas samorganisation. I ovannämnda betänkande uttalas, att framställningen inkommit till utredningen så sent att utredningen icke haft möjlighet att göra några undersökningar rörande ifrågasvarande personals arbetsförhållanden samt att skrivelsen överlämnats till chefen för socialdepartementet. Framställningen har varit föremål för remissbehandling.

I skrivelse till Konungen av den 7 april 1954 har ovannämnda samorganisation gjort framställning bl. a. om utredning rörande åtgärder till förebyggande av laboratorieinfektion. Även denna skrivelse har remissbehandlats.

Remissyttrandena

Medicinalstyrelsen uttalar i sitt remissyttrande inledningsvis att det siffermaterial rörande risken för laboratorieinfektion med tuberkulos, som åberopades i motionen och som förebragts från riksförsäkringsanstalten samt Svenska laboratris- och preparatrisföreningarnas samorganisation, ej syntes tillräckligt omfattande för att ge underlag för uppfattningen att i motionen avsedd personal skulle förete översjuklighet i förhållande till personal på t. ex. epidemisjukhusens och sanatoriernas laboratorier. Styrelsen framhåller vidare att det vore ostridigt att vid arbete med sjukdomsalstrande mikroorganismer smittfaran är ett svårundvikligt och ofta återkommande riskmoment. Vissa åtgärder häremot syntes emellertid vara möjliga inom ramen av fastställd arbetstid och förefintlig organisation. Härom anför styrelsen:

För att begränsa denna smittfara i arbetet erfordras i första hand långt gående försiktighetsmått vid hanteringen av det farliga materialet. Vidare kräves fullgoda arbetslokaler, med bland annat avskilda utrymmen för arbeten av särskilt infektiöst slag samt dessutom anordningar för ultraviolettbestrålning och en rationell ventilation. Av stor förebyggande betydelse är även att tillfredsställande anordningar för klädbyte och övrig personlig hygien finnes.

För undanröjandet av riskmomenten spelar också effektiva åtgärder för smittskydd, särskilt genom skyddsympning, en betydande roll. Förutsättningar för sådan skyddsympning saknas emellertid alltjämt beträffande flera sjukdomar och i många fall är ympningsmetoderna sådana, att ympskyddet blott får ett med hänsyn till såväl effektivitet som varaktighet relativt värde. Vid laboratorieinfektionerna förekommer dessutom ofta hopade infektionsdoser i den utsträckning, att ympskyddet icke sällan blir otillräckligt. Detta är särskilt fallet vid tuberkulos.

Styrelsen uttalar att uttröttnings hos laboratoriepersonalen genom påfrestningar i arbetet kan öka dess risk för infektioner bland annat emedan ödesdigra misstag eller missöden i arbetet med smittämnen kan inträffa. Personalens allmänna hälsotillstånd vore därför onekligen av allra största betydelse för dess motståndskraft mot hotande infektioner. Vore detta allmäntillstånd gott och kunde skyddsympning verkställas, borde man kunna räkna med en väsentlig minskning av risken för att en infektion ledde till ett insjuknande.

Styrelsen berör vidare frågan vilka arbetstagare som är utsatta för infektionsrisk och anför:

Styrelsen vill i förevarande fall, liksom även tidigare, då det gällde avvägningen av arbetstidens längd för här avsedda arbetstagare, framhålla att även andra än dessa kan i sitt arbete utsättas för allvarliga risker av smittämnen. Styrelsen vill här särskilt nämna de sjuksköterskor, som äro verksamma vid sjukhusens och sanatoriernas laboratorier. Beträffande dessa andra saknas dock sådan utredning rörande arbetets art och de för-

hållanden, varunder det utföres, samt sjuklighetsfrekvensen, att styrelsen har möjlighet att taga ställning till en utökad semester för dessa enligt principerna i motionen.

Styrelsen hänvisar till att den i skrivelse den 5 juni 1954 rörande framställning av Svenska laboratris- och preparatrisföreningarnas samorganisation rörande åtgärder för förebyggande av laboratorieinfektioner bland annat förordat en närmare utredning av frågan om laboratoriepersonalens yrkesrisker, såväl i fråga om arten och förekomsten av infektioner och intoxicationer som också beträffande vilka möjligheter, som kunde tänkas föreligga för att bereda denna personal ett ökat hälsoskydd. Utredningen borde utsträckas att omfatta laboratiemässigt arbete av ej blott bakteriologisk utan även kemisk art samt icke begränsas till av det allmänna drivna laboratorier utan även omfatta industrilaboratorierna. Vidare framhåller styrelsen att den i yttrande över framställning från Svenska laboratris- och preparatrisföreningarnas samorganisation rörande ifrågasatt lagstiftning om begränsning av arbetstiden för viss laboratoriepersonal avstyrkt en dylik lagstiftning.

Under återopande av det anförda ville styrelsen, ur de synpunkter styrelsen hade att företräda, uttala, att styrelsen i avbidan på ovanberörda ytterligare utredning rörande bland annat laboratoriepersonalens vid epidemisjukhusens och sanatoriernas laboratorier såväl särskilda hälsorisker som de åtgärder, som kunde finnas erforderliga, ansåge frågan om den i motionen berörda särslagstiftningen rörande förlängd semester-tid för viss laboratoriepersonal böra anstå.

Även *statens bakteriologiska laboratorium* tar upp frågan om vilka åtgärder som kan vidtagas till skydd mot laboratorieinfektioner. Laboratoriet anför:

Det är givet att den smittfara, som bakteriologiskt-virologiskt arbete ofrånkomligen inrymmer, i första hand bör begränsas genom långtgående försiktighetsmått vid hanteringen av det smittofarliga materialet. Häre ingå jämväl ändamålsenliga lokaler, innefattande bland annat avskilda utrymmen för särskilt infektiöst arbete, anordningar för ultraviolettbe-strålning och rationell ventilation. För arbetet med tuberkelbakterier kommer en nu pågående ombyggnad att skänka lokaler, som ge ökad trygghet åt personalen vid statens bakteriologiska laboratorium. I fråga om utrymmen för klädbyte och personlig hygien är läget emellertid mycket otillfredsställande för flertalet av laboratoriets personal. Denna fråga torde inte kunna få någon definitiv lösning, förrän en alltjämt pågående utredning rörande organisationen för tillverkningen av bakteriologiska preparat blivit slutförd.

I skyddet mot laboratorieinfektioner ingår vidare en konsekvent genomförd skyddsympning i den utsträckning, som är möjlig. För flera sjukdomar saknas emellertid ännu förutsättningar härför och beträffande flera av ympningsmetoderna gäller att ympnskyddet blott har ett relativt värde. Mot de massiva infektionsdoser, som kunna komma ifråga vid laboratorie-

infektioner, är skyddet sålunda icke sällan otillräckligt. Detta är fallet t. ex. vid tuberkulos. Det torde i detta sammanhang finnas anledning påpeka att laboratoriearbete med smittämnen öppnar möjligheter för infektionsdoser av en storleksordning, som knappast förekommer inom annat smittofarligt arbete.

Statens bakteriologiska laboratorium uttalar vidare att det vore givet, att personalens allmänna hälsotillstånd hade en icke oväsentlig betydelse för motståndskraften mot inträffade infektioner. Ett gott allmäntillstånd jämte det skydd, som kunde framkallas genom ympningar, borde sålunda minska risken för att en infektion ledde till ett insjuknande. Ur denna synpunkt syntes det i motionen framlagda förslaget om förlängd semester vara ägnat att skänka laboratoriepersonalen bättre förutsättningar att stå emot infektioner i arbetet än vad nu vore fallet. Laboratoriet hänvisar även till att risken för infektioner givetvis ökade, om personalen genom trötthet slappades i sin uppmärksamhet under arbetet. Felgrepp eller missöden med glaskärl, innehållande sjukdomsalstrande mikroorganismer, kunde under sådana omständigheter lättare inträffa och leda till en ökad exposition för smittämnen.

Med hänvisning till det anförda, uttalas vidare i yttrandet, funne statens bakteriologiska laboratorium att flera skäl talade för att den personal, som vid bakteriologisk-virologiska laboratorier arbetade med smittämnen, borde beredas längre semester och i detta hänseende jämföras med personal, som utsattes för röntgen- eller radioaktiv strålning. Laboratoriet ville alltså tillstyrka det i motionen framlagda förslaget. Laboratoriet framhåller slutligen att om avsett resultat skulle uppnås med förlängd semester, syntes den tillkommande delen av semestern företrädesvis böra förläggas till annan tid på året än den ordinarie ledigheten.

Utskottet

Det är givetvis ett intresse både för individen och för samhället att riskerna för ohälsa vid hälsofarligt arbete i möjligaste mån undanröjes. I den mån det är möjligt att genom skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått i fråga om arbetsförhållandena förebygga skadliga verkningar av arbetet bör sådana åtgärder enligt utskottets mening i första hand vidtagas. Så långt dylika åtgärder står till buds är de uppenbarligen att föredraga framför åtgärder som blott avser att upphäva eller lindra följderna av redan inträdd skada. I de fall där man, på grund av arbetets art eller andra förhållanden, genom försiktighetsmått som nyss nämnts icke alls eller blott i viss utsträckning kan förebygga de skadliga verkningarna av arbetsförhållandena, får andra möjligheter att komma till rätta med arbetets menliga verkningar övervägas. Härvid kommer frågan om arbetstidsförkortning och förlängd semester i blickpunkten.

Det i motionerna avsedda arbetet med smittämne vid bakteriologiskt-virologiskt laboratorium är såsom framgår av de av medicinalstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium till utskottet avgivna remissyttrandena förenat med en icke obetydlig infektionsrisk. I motionerna har lämnats vissa uppgifter, av vilka synes framgå att översjuklighet råder bland den personal, som är sysselsatt med laboratoriearbete av nyss angivet slag. Det framstår för utskottet som angeläget att åtgärder vidtages för att i största möjliga utsträckning undanröja riskerna för ohälsa vid sådant arbete.

Det föreliggande utredningsmaterialet har icke givit utskottet tillräckligt underlag för ett säkert bedömande av vilka åtgärder som bäst är ägnade att tillgodose detta syfte. Utskottet finner det därför önskvärt att en närmare utredning kommer till stånd rörande frågan om de åtgärder som kan vara erforderliga för att komma till rätta med de särskilda hälsoriskerna för ifrågavarande laboratoriepersonal. Med hänsyn till vad i medicinalstyrelsens yttrande anförts om att även laboratoriearbete av annat slag än sådant som utföres vid bakteriologiskt-virologiskt laboratorium kan vara förknippat med allvarliga hälsorisker vill utskottet även uttala det önskemålet, att utredningen måtte omfatta allt slags laboratoriearbete i den vetenskapliga forskningen, sjuk- och hälsovårdens samt industriens tjänst, där arbetet är förenat med särskild hälsorisk.

Slutligen må framhållas önskvärdheten av att utredningen måtte vara oförhindrad att, i den mån utredningens slutliga ställningstagande icke härigenom föregripes, beträffande de i motionerna berörda arbetstagarna framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda utan att avvakta slutförandet av utredningen i övrigt. Härvid bör frågan om förlängd semester för dessa arbetstagare upptagas till särskild behandling.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 170 och II: 204, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande de hälsorisker som i vissa fall är förenade med laboratoriearbete i den vetenskapliga forskningen, sjuk- och hälsovårdens samt industriens tjänst ävensom i fråga om de åtgärder, som må kunna vidtagas för undanröjande av dessa risker, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 1 april 1955

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Nils Elowsson, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, herrar Magnusson*, Anders E. Johansson, fru Hamrin-Thorell* och herr Alvar Andersson;

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Lundberg, Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herrar Odhe, Svensson i Göteborg, Rimmerfors och Ahlberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
